

"סבירות נמוכה מאוד"

דן פלג: מי שישרוד יספר! מבט אישי על מלחמת יום הכיפורים, אסטרונום 312, עמ' 2017

ספרו של רופא הנשים והמילד דן פלג הוא ספר מעניין, כתוב היטב ומשלב את הסיפור האישי עם סיפור כללי יותר - המעוזים במלחמת יום הכיפורים: הרצינוג להקמתם, תפקודם במלחמה, שאלת פינויים, וסיפור השבי של חייליהם, כשבמוקד ניצב מעוז "מפצח", שבו שירת פלג כרופא.

הספר מכיל רשימה ביבליוגרפית סבירה וכן תצלומים, קטעי עיתונות, מפות וגם מכתבי ילדים. הוא מסופר כרונולוגית בשישה שערים: הגיוס, המלחמה, השבי, החזרה הביתה, אחרי המלחמה, וסיפור הנופלים.

הכתיבה משלבת תיאורים דרמטיים, בייחוד בכל הקשור להכנות המצרים לצליחה, כמו גם הומור, למשל ביחס ל"עוגת הארבעה": זאת העוגה של הארוחה המפסקת שזכתה לכינוי "משום שאכילתה חייבה נוכחות ארבעה חיילים. האחד אוכל, שניים טופחים לו על הגב כשהוא נחנק מהעוגה, והרביעי רץ להביא מים" (עמ' 56).

שאננות טרם המלחמה, תפיסות יסוד שגויות והסברת העובדות המתגלות כתרגיל הסתיימו בצליחת התעלה והשמדת רוב כוח הטנקים, ומה שהיה אמור להיות הגנה גמישה ואפקטיבית, הפך למלחמת הישרדות של כוחות קטנים מול כתישה אינטנסיבית.

המחבר - ששירת במילואים, עבר תחילה השתלמות, וקיבל עם רופאים אחרים תדריך מפורט על התעלה. לשאלת הרופא ד"ר זלמן וינטראוב "אבל איך יוכלו המעוזים להגיב אם המצרים יעזו בכל זאת לחצות את התעלה?" השיב קצין המבצעים של אוגדת סיני בזלזול שאנן: "כל אחד ומקצועו, אתה צריך להבין", ובעודו מורה על המפה הוסיף: "התעוזים נמצאים במרחק של עשר דקות דהירת טנקים מהמעוזים. כל חדירה מצרית תזכה לתגובה קשה מצדנו. ננפנף את המצרים [...] המעוזים הם חלק ממערך הגנה הקשיחה על קו המים [...] עם זאת, הסבירות לפעולה התקפית בזמן הקרוב נמוכה מאוד" (עמ' 19-20). אגב, שעתיים לאחר ההתקפה המצרית נותרו בכל הגזרה רק שישה טנקים שמישים, מה שהוביל גם לפקודת ההינתקות מן המעוזים ונסיגה לקו התעוזים.

הדרמטיות נמצאת כבר בפרטים הקטנים ובמידע על ההתרחשויות בטרם מלחמה. ב-27.9.73 החלו התצפיתנים ב"מפצח" ובמעוזים האחרים לדווח על תנועה ערה בצד המצרי. התצפיתן הערני ביותר היה אהוד חנוך, שהיה "ספץ בזה", מעיד עליו מפקד המעוז. "ניתן להבחין בשלושה צירי תנועה עיקריים ממערב לתעלה [...] בשלושתם

נצפתה תנועה ערה של ציוד לחימה מכל הסוגים, שזרם ללא הרף לכיוון התעלה". בעקבות דיווחים אלו ואחרים שהגיעו לאוזניו של קצין המודיעין הפיקודי, הוא הורה לתצפיתן החרוץ נחיצות להימנע להבא מלעלות על מגדל התצפית! (עמ' 37). לא רק זאת, הוא אף איים להעמידו לדין על הפרת פקודה. אך חנוך לא נשמע לפקודות, המשיך בדיווח, ובעזרת ציוד לראיית לילה אף זיהה ציוד גישור, טילים וטנקי טי-62.

היחס למידע המודיעיני שעבר דרך הפילטר, גרם שמדובר בתרגיל צבאי מצרי "תחריר-41", אולם מעניין לציין כי כבר בגיחת צילום מעל גורת התעלה ב-4.10.73, הוסק [...] בכירור שהצבא המצרי נמצא בהיערכות חירום שרוגמתה לא איתרנו אף פעם" (עמ' 42).

כשמדברים על מעוזים, יש להביא בחשבון גם את קטנות הכוח שבהם מעצם היותם גוף תצפית שלא נועד לבלית התקפה מצרית. ב"מפצח" היו 28 חיילים, 18 מהם השתייכו לגדוד 904 של הנח"ל. בנוסף היו שני מעוזים מדוללים: מפצח א' ומפצח ב', שאכלסו מדי יום שני חיילים ומש"ק, שעם רדת הלילה חזרו למעוז הראשי, מפצח ג'.

אחד הדיונים הכאובים העולים בספר הוא סיפור אי-פינוי המעוזים, לאור זאת שהיה חלון של זמן לבצעו, חלון אשר לא נוצל, וההתייחסות העיקרית אליו מובאת בהערות שוליים, ובה בעיקר עדות סא"ל עמנואל סקל, מפקד גדוד הטנקים שבגזרה (עמ' 297-301).

כתלמיד בית-ספר אני זוכר את התדהמה כאשר חיילי צה"ל, גיבורי מלחמת ששת הימים, נפלו בשבי המצרי והסורי. וכך כתב פלג על הטראומה האישית שלו: "אנו הולכים בתעלה לעבר היציאה מהמעוז. ידינו מורמות לאות כניעה. המצרים, שכורי ניצחון, עומדים על שפת התעלה, מכים בנו בקתות רוביהם וכל מה שנקרה לידיהם. הידיים המורמות שלי מנסות להגן על ראשי, אבל ללא הצלחה" (עמ' 74).

יריעה לא קטנה מקדיש המחבר לסקירת טראומת השבי שלו עצמו, בפרק י"ב שכותרתו "הילטון" קהיר - צ'ק אין". הוא גם סוקר הפעולות שנעשו בארץ להחזרת השבויים, מספר על ביקורו במוזיאון מלחמת יום הכיפורים בקהיר, מביא מידע נוסף על חציית התעלה, וכן מכתבי וציורי ילדים בנושא השבי (עמ' 177-184); וכן, מספק מידע מפורט על כל אחד מששת נופלי המעוז (עמ' 251-255).

אחד הסיפורים המעניינים במיוחד, שלא זכה לפרסום רב עד כה, הוא סיפור על אודות סרבנות בעת המלחמה. מלבד אחד הנופלים, שמאי-

שלמה ינקו, ששהה במעוז מפצח "במסגרת חוליה טכנית שנשלחה למעוז, ונלחם יחד עם חבריו במעוז עד שנפגע ונהרג" (עמ' 253); בנוסף על ינקו היו במעוז עוד שני מכונאים, אשר ב-6.10 נשלחו למפצח ג', לתקן זחל"ם ששימש למשימות סיוע. עקב הסיכון הכרוך בעזיבת המעוז בצהרי יום כיפור, הם קיבלו הוראה ממפקד המעוז, סגן רפי אלדרן, להישאר בו ולא לחזור למעוז האם. במוצאי יום כיפור פנה סמל המעוז, ראובן עזרואל וביקש מהם סיוע בהוצאת תחמושת מהבונקר, פעולה שחייבה הליכה בשטח חשוף לאש. השניים סירבו. כאשר

בסופו של דבר השתכנעו לצאת מן הבונקר, נחת פגז (במרחק ניכר מהבונקר) והשניים חזרו בהם והחליטו שלא להיענות לפקודת סמל המעוז. למחרת בבוקר הורה להם מפקד המעוז לצאת מן הבונקר ולסייע באיוש העמדות. "השניים סירבו בכל תוקף. באותה שעה שרר שקט יחסי בגזרה. בהמשך אותו יום סירבו לשמור על פתחי הבונקר, לחלק תחמושת, להימצא בתצפית או לסייע בכל דרך שהיא להגנת המעוז..." במשפט

שנערך ציין לזכותו של אחד הנאשמים התובע שבשעות הבוקר של "היום השלישי למלחמה... הסכים (אחד) לחלק תחמושת ומזון לחיילים בעמדות [...] שני (האחרים) העירו בשבועה שלא היה להם כל ניסיון קרבי, והם נקלעו במפתיע למצב מלחמה, שהיכה אותם בהלם. על רקע זה טענו, שאינם זוכרים את אשר אירע במעוז" (עמ' 224).

המחבר, שלא הכיר השניים ונמנע מלשפוט אותם, מביא ידיעה מ'מעריב' מחודש אוקטובר 1974 שזו לשונה: "שבע שנות מאסר והורדה בדרגה מסמל לטוראי, גור אתמול בית הדין צבאי מחוזי מפקוד מרכז על שני סמלים, פרוי השבי המצרי, שהורשעו על פי הודאותיהם בהאשמות של התנהגות מחפירה וסירוב למלא פקודה, בהיותם במעוז נצור במלחמת יום הכיפורים" (עמ' 229).

וכך הסתיימה הפרשה: "רק אחרי שהוגש ערעור על גזר הדין באמצעות עורך הדין אליהו תוסיה כהן, הסכימה מדינת ישראל לשחרר את השניים בתנאי שיאותו לוותר על הערעור ולחתום על מסמך שבו הם מתחייבים בפני המערכת הצבאית שלא לחשוף לעולם כל פרט ולו הקטן ביותר מן הפרשה" (עמ' 227).

ואני תוהה, מדוע? מהי ההצדקה לכך ואת מי ומה זה משרת?

יוסי ברנע